

Verslag

CRB 2022-3302

Loonkostenhandicap

CCE
Conseil Central de l'Economie
Centrale Raad voor het Bedrijfsleven
CRB

**Verslag over de absolute loonkostenhandicap,
de absolute loonkostenhandicap gecorrigeerd voor het
productiviteitsniveau en de loonkostenhandicap gecorrigeerd voor
de verminderingen van de werkgeversbijdragen en de
loonsubsidies in België en de referentielidstaten sinds 1996**

**Brussel
21-12-2022**

Naast de loonkostenhandicap die wordt gebruikt om de maximaal beschikbare marge voor de loonkostenontwikkeling in België te ramen, schrijft de herziene wet van 26 juli 1996¹ voor dat de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven een verslag uitbrengt over drie andere metingen van de loonhandicap:

- de absolute loonkostenhandicap;
- de absolute loonkostenhandicap gecorrigeerd voor het productiviteitsniveau;
- de loonkostenhandicap gecorrigeerd voor verminderingen van de werkgeversbijdragen en de loonsubsidies in België en in de referentielidstaten sinds 1996.

Opmerking wat de editie 2022 van het verslag betreft

De COVID-19-crisis en de maatregelen van de verschillende regeringen hebben net als vorig jaar een aanzienlijke impact gehad op de resultaten van dit verslag. Het betreft voornamelijk maatregelen inzake tijdelijke werkloosheid, waardoor de werkgevers wegens de gezondheids crisis de arbeidsovereenkomsten met hun werknemers gedurende een beperkte activiteitsperiode gedeeltelijk of volledig opschorten. Dat heeft zeer grote tijdelijke effecten gehad op de statistieken m.b.t. de uurloonkosten. Een van de belangrijkste redenen is dat de werknemers met lage lonen meer dan gemiddeld in een systeem van tijdelijke werkloosheid werden geplaatst, waardoor het gemiddelde loon van zij die aan het werk bleven is gestegen. Er is dus sprake van een compositie-effect: de stijging van de arbeidskosten is (ten dele) te wijten aan de wijziging van de samenstelling van de arbeidskrachten. In 2021 en 2022 zal een omgekeerd compositie-effect spelen, wanneer de werknemers die tijdelijk werkloos waren weer aan het werk gaan. Meer details over de inhoud en de impact van de door de landen genomen maatregelen kunnen worden teruggevonden in het Technisch verslag.

De impact van deze tijdelijke effecten heeft tot gevolg dat de resultaten van dit verslag niet vergelijkbaar zijn met die van de vorige verslagen. Het is onmogelijk aan te geven welk deel van een stijging of van een daling structureel is en welk deel te wijten is aan het compositie-effect, of anderzijds tijdelijk is beïnvloed door de COVID-19-crisis. Bovendien hebben de statistische effecten misschien meer of minder de productiviteit beïnvloed dan de arbeidskosten. Zo gaat het compositie-effect bijvoorbeeld in dezelfde richting (de werknemers met lage lonen werken vooral in jobs met een lage productiviteit), maar de omvang van het effect is daarom niet noodzakelijk identiek voor de loonkosten en voor de productiviteit.

De gezondheids crisis heeft ook een bijzondere impact op de cijfers van Duitsland. Tijdens de vorige jaren waren de loonsubsidies voor Duitsland verwaarloosbaar, zoals in het verslag wordt beschreven. In 2020 zijn de totale loonsubsidies in Duitsland vertienvoudigd in vergelijking met 2019. Ook in 2021 lagen de Duitse loonsubsidies veel hoger dan in de laatste tien jaar. Ze zijn dus niet meer verwaarloosbaar, maar er is geen informatie voorhanden over de manier waarop die subsidies onder de verschillende sectoren zijn verdeeld - wat een essentieel gegeven is voor de behandeling van de cijfers. Daarom hebben we de loonsubsidies in Duitsland uitgesplitst in verhouding tot het aantal gewerkte uren per werknemer. Daarnaast zijn er voor het recentste jaar geen detailcijfers beschikbaar voor alle sectoren. De cijfers worden geschat op basis van de gewichten van de sectoren in het jaar ervoor, maar in 2020 en 2021 zijn deze verhoudingen (tijdelijk) verstoord. De benadering is dus minder betrouwbaar.

¹ Ter herinnering: de wet van 26 juli 1996 tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen werd herzien door de wet van 19 maart 2017.

Bijgevolg kunnen de cijfers voor het jaar 2020 en 2021 niet als representatieve indicatoren van de looncompetitiviteit van België t.o.v. de referentielanden worden beschouwd. Om die reden worden dit jaar ook de cijfers voor het jaar 2019 (het laatste jaar waarin de gezondheidscrisis geen impact had) meegedeeld. De focus in de analyse van de cijfers ligt ook op de vergelijking tussen 2019 en 2021, rekening houdend met het feit dat in 2021 de statistische effecten van de COVID-19-crisis nog niet volledig zijn uitgedoofd.

1. De absolute loonkostenhandicap

De herziene wet van 1996 definieert in artikel 2 de absolute loonkostenhandicap als “de verhouding tussen, enerzijds, de deling van de loonkosten van de werknemers verminderd met de loonsubsidies door het aantal werkuren in België en, anderzijds, de deling van de loonkosten van de werknemers verminderd met de loonsubsidies door het aantal werkuren in de drie referentielidstaten”.

Het is belangrijk twee specifieke kenmerken van de absolute handicap te benadrukken. Ten eerste wordt bij de berekening van de uurloonkosten (ULK's) voor elk van de vier landen² rekening gehouden met de loonsubsidies. Het Europees Stelsel van Rekeningen definieert de loonsubsidies als “*subsidies op de totale loonsom of op het totale aantal werknemers, dan wel op het in dienst hebben van bepaalde categorieën personen (lichamelijk gehandicapten, langdurig werklozen)*” of als “*subsidies op de kosten van door ondernemingen georganiseerde of gefinancierde opleidingsprogramma's*” (ESR 2010, blz. 105)³. Zo omvatten de loonsubsidies bv. de werkgeversbijdrageverminderingen voor bepaalde doelgroepen, of vrijstellingen van betaling van de bedrijfsvoorheffing.

Concreet worden, voor de berekening van de absolute loonkostenhandicap, de loonsubsidies afgetrokken van de loonmassa (D.1), wat niet het geval is voor de “loonkostenhandicap⁴” die wordt gebruikt om de maximaal beschikbare marge te ramen. Het is redelijk om aan te nemen dat de absolute handicap een betere weergave is van de effectieve loonkosten voor ondernemingen.

Het tweede kenmerk van de hier beschouwde indicator is dat het om een “absolute” handicap gaat, die wordt gedefinieerd als de verhouding tussen twee uurloonkostenniveaus: het gemiddelde niveau van de uurloonkosten (ULK's) in België en het gemiddelde niveau van de uurloonkosten in de drie referentielanden. Het is dus een indicator van het “niveauverschil” in de uurloonkosten in nominale termen tussen België en de referentielanden. Bijgevolg onderscheidt hij zich van de loonkostenhandicap die in aanmerking wordt genomen voor de berekening van de maximaal beschikbare marge in die zin dat deze laatste bestaat in een “ontwikkelingsverhouding” die berust op de gecumuleerde groei van de loonkosten sinds 1996 tussen België en de drie referentielanden.

$$\text{Absolute loonkostenhandicap} = \frac{\text{ULK's} - \text{loonsubsidies}^{BE}}{\text{ULK's} - \text{loonsubsidies}^{buren}} - 1$$

² Ter herinnering: België en de drie referentielanden (Duitsland, Frankrijk en Nederland).

³ De loonsubsidies zijn vervat in het aggregaat D.39 'Niet-productgebonden subsidies' in de nationale rekeningen. Niettemin moet worden opgemerkt dat de rubriek D.39 niet alleen de loonsubsidies omvat, maar ook andere vormen van subsidies. Ze moeten bijgevolg van de rest worden geïsoleerd om de absolute loonkostenhandicap te kunnen ramen.

⁴ Ter herinnering: de “loonkostenhandicap” die wordt gebruikt voor de berekening van de maximaal beschikbare marge, wordt berekend op basis van de loonmassa in de betekenis van de nationale rekeningen, die bestaat uit het aggregaat D.1 “Beloning van werknemers”.

Tabel 1-1: Absolute loonkostenhandicap (in %)

2021	
Privésector (S1-OP)	8,6%
Marktsector, gewogen gemiddelde	9,0%
Marktsector, niet-gewogen gemiddelde	5,6%
2020	
Privésector (S1-OP)	10,6%
Marktsector, gewogen gemiddelde	9,3%
Marktsector, niet-gewogen gemiddelde	4,8%
2019	
Privésector (S1-OP)	10,1%
Marktsector, gewogen gemiddelde	9,7%
Marktsector, niet-gewogen gemiddelde	6,4%

Bron: nationale rekeningen, berekeningen van het secretariaat

Zoals we in de bovenstaande Tabel 1-1 merken, werd de absolute loonkostenhandicap gemeten voor het jaar 2021 en voor drie afzonderlijke toepassingsgebieden: de privésector, de marktsector als gewogen gemiddelde en de marktsector als niet-gewogen gemiddelde. Eerst nemen we de privésector onder de loep. Overeengekomen werd dat deze de institutionele sector S1 (economie in haar geheel) omvat, waarvan de overheidssector S13 wordt afgetrokken. Voor de privésector is de absolute loonkostenhandicap positief; hij bedraagt 8,6%. Dat betekent dat de loonkosten in België in 2021 gemiddeld 8,6% hoger waren dan het gemiddelde van de drie referentielidstaten. Opgemerkt moet worden dat het gebied S1-S13 in de praktijk moest worden benaderd door de sector S1-OP (O voor de bedrijfstak van de overheid en P voor het onderwijs), vanwege de beschikbaarheid van gegevens over de loonsubsidies en over het totale volume van de door werknemers gewerkte uren uit de nationale rekeningen in België en in de referentielanden.

De daling van de absolute handicap sinds 2019 is het gevolg van een significant sterkere stijging van de loonkosten in de referentielanden dan in België. Hoewel de loonkosten in België sinds 2019 gestegen zijn, is er dus een daling van de absolute handicap. Deze daling heeft een impact op de twee andere handicaps die we in dit rapport bespreken en zal de handicap in beide gevallen ook naar beneden duwen. De fluctuaties in de cijfers van de absolute handicap over de drie jaar zijn een mooi voorbeeld van de impact van de COVID-19-maatregelen zoals die hierboven beschreven staat.

Tabel 1-2 bevat de beschikbare toepassingsgebieden voor elke variabele die voor de berekening van de absolute loonkostenhandicap in de privésector werd gebruikt. Daarin kan worden opgemerkt dat Duitsland het enige land is waar de gegevens over de loonsubsidies betrekking hebben op het gebied S1-S13. Voor België en Nederland beslaan de beschikbare gegevens over de loonsubsidies enkel het veld S1-OP, terwijl deze gegevens in Frankrijk alleen bestaan voor de economie in haar geheel (S1). We waren evenwel van mening dat voor dat land de loonsubsidies voor de economie in haar geheel (S1) de beste proxy van de loonsubsidies voor de privésector bleven. Wat het totale volume van de door de werknemers gewerkte uren betreft, is S1-OP het gemeenschappelijke toepassingsgebied dat voor alle landen beschikbaar is. Ter wille van de coherentie hebben we bijgevolg gebruik gemaakt van de gegevens over datzelfde gebied S1-OP voor de loonmassa D.1. De absolute loonkostenhandicap werd ook berekend voor de marktsector. Er werd beslist dat deze zou worden benaderd door het toepassingsgebied dat de Expertengroep Concurrentievermogen en Werkgelegenheid (EGCW) in zijn

verslag van 2013⁵ heeft bestudeerd, met uitzondering van de tak Vervaardiging van cokes en van geraffineerde aardolieproducten. Dit gebied omvat 20 van de 28 bedrijfstakken van de economie⁶ en vormt een goede proxy van de marktsector⁷.

Tabel 1-1 geeft ons aan dat de absolute loonkostenhandicap in 2021 voor de marktsector als niet-gewogen gemiddelde positief is en 5,6% bedraagt⁸. Opgemerkt moet worden dat een niet-gewogen (of rekenkundig) gemiddelde erin bestaat dat hetzelfde gewicht wordt toegekend aan alle bedrijfstakken van de marktsector, waardoor de sectorale structureffecten ten dele kunnen worden weggewerkt⁹. Als we daarentegen de marktsector als gewogen gemiddelde beschouwen, dan betekent dit dat rekening wordt gehouden met het relatieve gewicht (in termen van werkgelegenheid) van elke bedrijfstak in de marktsector. In dat geval bedraagt de absolute loonkostenhandicap in 2021 9,0%¹⁰.

Voorts moet worden gepreciseerd dat we, vanuit methodologisch oogpunt, om de loonkostenhandicap voor de marktsector in Frankrijk te kunnen berekenen, een raming hebben moeten maken van de loonsubsidies voor de betrokken takken. Aangezien ze alleen beschikbaar zijn voor de economie in haar geheel S1 (cf. Tabel 1-2), hebben we een alternatieve methode uitgewerkt om de best mogelijke raming van de marktsector te verkrijgen. De aangenomen methode bestaat erin op het bedrag van het *Crédit d'impôt pour la compétitivité et l'emploi* (CICE, belastingkrediet voor het concurrentievermogen en de werkgelegenheid) in 2021 een verdeelsleutel per bedrijfstak toe te passen¹¹. We wijzen erop dat het CICE een loonsubsidie is die enkel voor de marktsector bestemd is, terwijl de andere loonsubsidies in hoofdzaak bestemd zijn voor de niet-marktsector.

⁵ EGCW (2013), *Arbeidskosten, loonsubsidies, arbeidsproductiviteit en opleidingsinspanningen van ondernemingen*, Expertengroep Concurrentievermogen en Werkgelegenheid, Verslag aan de regering

⁶ De 20 geselecteerde bedrijfstakken zijn de takken van de verwerkende industrie (met uitzondering van de vervaardiging van cokes en van geraffineerde aardolieproducten), de productie en distributie van energie, het bouwbedrijf, de handel, de horeca, de telecommunicatie, de informatica, de rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening en bedrijfsbeheer, het reclamewezen enz.

⁷ Opgemerkt moet worden dat de privésector zowel de marktsector als de niet-marktsector omvat. Bijgevolg stemt de marktsector overeen met de privésector min de niet-marktsector.

⁸In 2021 zijn de loonkosten in België 5,6% hoger dan gemiddeld in de drie referentielanden.

⁹ Er kunnen evenwel nog verschillen in sectorstructuur bestaan binnen de A38-takken.

¹⁰In 2021 zijn de loonkosten in België 9,0% hoger dan gemiddeld in de drie referentielanden.

¹¹ Deze verdeelsleutel werd ons verstrekt door het 'Comité de suivi du CICE' en is gelijk aan de verdeelsleutel van de loonmassa die in aanmerking komt voor het CICE per bedrijfstak.

Tabel 1-2: Toepassingsgebieden van de variabelen die voor de berekening van de absolute loonkostenhandicap werden gebruikt

Toepassingsgebied van de absolute loonkostenhandicap	Gebied D1	Gebied loonsubsidies	Gebied totaal volume gewerkte uren door de werknemers
Privésector	D: S1-OP	D: S1-S13	D: S1-OP
	NL: S1-OP	NL: S1-OP	NL: S1-OP
	FR: S1-OP	FR: S1	FR: S1-OP
	BE: S1-OP	BE: S1-OP	BE: S1-OP
Marktsector (niet-gewogen gemiddelde)	D: EGCW (niet-gewogen gemiddelde)	n.b.	D: EGCW (niet-gewogen gemiddelde)
	NL: EGCW (niet-gewogen gemiddelde)	NL: EGCW (niet-gewogen gemiddelde)	NL: EGCW (niet-gewogen gemiddelde)
	FR: EGCW (niet-gewogen gemiddelde)	FR: EGCW (niet-gewogen gemiddelde)	FR: EGCW (niet-gewogen gemiddelde)
	BE: EGCW (niet-gewogen gemiddelde)	BE: EGCW (niet-gewogen gemiddelde)	BE: EGCW (niet-gewogen gemiddelde)
Marktsector (gewogen gemiddelde)	D: EGCW (gewogen gemiddelde)	n.b.	D: EGCW (gewogen gemiddelde)
	NL: EGCW (gewogen gemiddelde)	NL: EGCW (gewogen gemiddelde)	NL: EGCW (gewogen gemiddelde)
	FR: EGCW (gewogen gemiddelde)	FR: EGCW (gewogen gemiddelde)	FR: EGCW (gewogen gemiddelde)
	BE: EGCW (gewogen gemiddelde)	BE: EGCW (gewogen gemiddelde)	BE: EGCW (gewogen gemiddelde)

Ten slotte moet worden opgemerkt dat het peil van de absolute handicap in 2020 werd beïnvloed door de omvorming van het CICE in permanente verlagingen van de werkgeversbijdragen in Frankrijk.

Het CICE werd inderdaad afgeschaft op 1 januari 2019¹² en werd vervangen door een verlaging van de werkgeversbijdragen in twee fasen. Op 1 januari 2019 werden de werkgeversbijdragen met 6 procentpunten verlaagd voor alle lonen die niet meer dan 2,5 keer het SMIC bedragen. Op 1 oktober 2019 is een tweede verlaging in werking getreden voor de lonen die minder dan 1,6 keer het SMIC bedragen. Deze bijkomende verlaging gaat tot 3,9 punten op het niveau van het SMIC¹³. Ondanks de afschaffing in 2019 is het CICE evenwel nog aanwezig in de nationale rekeningen voor het jaar 2019 (Tabel 1-3)¹⁴.

Tabel 1-3: Verwachte CICE-uitgaven in de betekenis van de nationale boekhouding, bedragen in miljarden euro's¹⁵

	2018	2019	2020	2021
Uitgaven CICE in nationale boekhouding	22,3	21,2	2,1	0,5

Bronnen: INSEE

In 2019 werden de uurloonkosten in Frankrijk dus beperkt door de verlaging van de werkgeversbijdragen, terwijl de vermindering van de loonsubsidies door de afschaffing van het CICE pas in 2020 plaatsvond. De zwakke groei van de uurloonkosten in 2019 in Frankrijk werd dus gecompenseerd door een sterkere groei in 2020. Dit had een opwaarts effect op de absolute handicap in 2019, wat evenwel gecompenseerd werd door een neerwaarts effect op de absolute handicap in 2020.

2. De absolute loonkostenhandicap gecorrigeerd voor het productiviteitsniveau

De absolute loonkostenhandicap gecorrigeerd voor het productiviteitsniveau brengt de absolute loonkostenhandicap in verband met de verschillen in productiviteitsniveau tussen België en de referentielanden.

De wet bepaalt echter niet welke indicator moet worden gebruikt om het productiviteitsniveau te meten. De ontwikkeling van de productiviteit wordt vaak gemeten a.d.h.v. de ontwikkeling van de toegevoegde waarde per gewerkt uur tegen vaste prijzen, ook de "schijnbare arbeidsproductiviteit" genoemd. Het is evenwel niet mogelijk zo'n indicator naar niveau te berekenen omdat we niet over indexcijfers van het prijsniveau (ook "indexen van de productievermogenpariteit" genoemd) voor de verschillende bedrijfstakken beschikken. De hier gebruikte productiviteitsindicator is dus gemeten in waarde.

¹² Wat betekent dat de in 2019 betaalde lonen geen recht op belastingkredieten meer geven. De laatste grondslag van het CICE waren de lonen die in 2018 werden betaald.

¹³ Zie punt 4.2 van het Technisch verslag 2019 voor meer details.

¹⁴ De nationale boekhoudregels schrijven immers voor dat bij elk jaar het vorderingenbedrag dat op 31 december van dat jaar daadwerkelijk bij de belastingdienst werd aangegeven, moet worden toegevoegd. Aangezien de ondernemingen pas vanaf het jaar nadien de in 2018 betaalde lonen die in aanmerking komen voor het CICE aan de belastingdienst aangeven, wordt het bedrag van het CICE voor lonen die in het laatste jaar van de regeling zijn betaald, voornamelijk in 2019 geboekt. De CICE-resten van het jaar 2020 en daarna stemmen overeen met de vorderingen die openstaan in het jaar dat volgt op de betaling van de lonen en die 3 jaar later nog opeisbaar zijn.

¹⁵ Deze CICE-uitgavenbedragen in de betekenis van de nationale boekhouding zijn de recentste beschikbare gegevens. France Stratégie heeft meegedeeld dat het ministerie van Financiën deze cijfers niet langer zou bijwerken.

Absolute handicap gecorrigeerd voor het productiviteitsniveau =

$$\frac{ULK's-loonsubsidies^{BE} / prod^{BE}}{ULK's-loonsubsidies^{buren} / prod^{buren}} - 1 \quad (2)$$

Waarbij $prod = \frac{\text{toegevoegde waarde in waarde}}{\text{totaal gewerkte uren}}$

Voorts merken we op dat de absolute loonkostenhandicap gecorrigeerd voor het productiviteitsniveau in Tabel 2-1 alleen voor de marktsector (als gewogen en niet-gewogen gemiddelde) werd gemeten, en niet voor de privésector. De verklaring hiervoor is dat het, voor de niet-marktsector, niet mogelijk is om aan de hand van de meting van de productiviteit de efficiëntie van de benutting van de productiemiddelen te meten, in tegenstelling tot de marktsector. De toegevoegde waarde stemt immers overeen met het verschil tussen de omzet en het intermediair verbruik. Welnu, in de niet-marktsector wordt de toegevoegde waarde niet onderscheiden van de omzet, aangezien die laatste wordt berekend als de som van de productiekosten.

Tabel 2-1: Absolute loonkostenhandicap gecorrigeerd voor het productiviteitsniveau in waarde (in %)

	2021
Marktsector, gewogen gemiddelde	-1,8%
Marktsector, niet-gewogen gemiddelde	-7,4%
	2020
Marktsector, gewogen gemiddelde	-3,1%
Marktsector, niet-gewogen gemiddelde	-7,4%
	2019
Marktsector, gewogen gemiddelde	0,8%
Marktsector, niet-gewogen gemiddelde	-2,2%

Bron: nationale rekeningen, berekeningen van het secretariaat

In 2021 is de absolute loonkostenhandicap gecorrigeerd voor het productiviteitsniveau in waarde voor de marktsector (toepassingsgebied van de EGCW) als gewogen gemiddelde negatief en bedraagt hij -1,8%. In 2021 zijn de loonkosten in België gecorrigeerd voor de productiviteitsniveaus in waarde dus 1,8% lager dan gemiddeld in de drie referentielidstaten. Als we deze handicap berekenen zonder rekening te houden met het relatieve gewicht van de verschillende sectoren (niet-gewogen gemiddelde), bedraagt hij -7,4%. In dat geval zijn de loonkosten gecorrigeerd voor de productiviteitsniveaus in waarde in België 7,4% lager dan gemiddeld in de drie referentielidstaten. Als we deze indicator vergelijken met die welke in punt 1 van dit verslag werd berekend, dan kunnen we hieruit afleiden dat het in aanmerking nemen van de schijnbare arbeidsproductiviteit in waarde tot gevolg heeft dat het niveau van de uurloonkosten, gecorrigeerd voor de productiviteit, in België lager wordt dan gemiddeld in de drie referentielanden.

Het loonkostenvoordeel wordt veroorzaakt door een relatieve stijging van de Belgische productiviteit in waarde in verhouding tot de referentielanden. Deze stijging wordt ook opgemerkt in het rapport van de Nationale Raad voor de Productiviteit van december 2022. In meer dan de helft van de twintig sectoren die we beschouwen voor de marktsector heeft de Belgische productiviteit per uur tussen 2019 en 2021 een betere evolutie gekend dan die van de referentielanden. Het verschil is het meest uitgesproken in de industriële sectoren, de energiesector en de horeca. Deze sterkere stijging van de Belgische productiviteit per uur wordt zowel in het gewogen als in het niet-gewogen gemiddelde waargenomen. Als we naar het niet-gewogen gemiddelde kijken, is er in Frankrijk zelfs een productiviteitsdaling. Nederland daarentegen volgt het Belgische patroon en kent ook een sterke productiviteitsstijging.

Op dit moment weten we echter niet of deze productiviteitsstijging het gevolg is van een verbetering van de totale factorproductiviteit van de ondernemingen, aan een toename van de kapitaalintensiteit van de ondernemingen, of aan de verdwijning van de minst productieve ondernemingen (die permanent kan zijn of tijdelijk wegens de COVID-19-maatregelen). Vanaf 2022 zal blijken welke effecten permanent zijn en welke effecten een statistische bijwerking van de COVID-19-maatregelen waren.

Zoals hierboven werd opgemerkt, heeft de relatieve daling van de Belgische loonkosten tussen 2019 en 2021 ook een neerwaarts effect op deze handicap, of in dit geval een versterkend effect op het loonkostenvoordeel. Het gaat om een kleinere impact dan die van het productiviteitsverschil.

In het kader van een eventueel gebruik van deze indicator voor de bepaling van de historische loonkostenhandicap moet de aandacht echter worden gevestigd op de methodologische problemen m.b.t. de gebruikte productiviteitsindicator, in het licht van wat men wil meten.

Concreet wordt de absolute loonkostenhandicap gecorrigeerd voor het productiviteitsniveau geacht aan te geven of het loonkostenverschil dat wordt waargenomen tussen België en de referentielidstaten¹⁶ al dan niet wordt gecompenseerd door een hoger technologisch niveau. Als het technologisch niveau van de economie (dat wordt bepaald door het competentieniveau van de werknemers, de dynamiek van de ondernemingen, de instellingen...) in België hoger ligt dan in de andere landen, zal immers ook de geproduceerde TW hoger zijn, waardoor elke productiefactor beter zal kunnen worden vergoed in functie van zijn bijdrage aan de creatie van TW. Kortom, de gemiddelde uurloonkosten van de economie kunnen hoger liggen in een land waar het technologisch niveau hoger is.

Voorts dient de vraag te worden gesteld in welke mate het productiviteitsniveau, dat aan de hand van de schijnbare arbeidsproductiviteit in waarde wordt berekend, inderdaad een hoger technologisch niveau in België weerspiegelt. Drie elementen zorgen ervoor dat het productiviteitsverschil dat met die indicator wordt gemeten niet het technologisch verschil tussen België en de referentielidstaten dreigt te weerspiegelen¹⁷.

Ten eerste meet de productiviteit de efficiëntie van een proces dat een of meer inputfactoren omzet in een resultaat. Welnu, de productiviteit wordt hier gemeten in waarde en niet in volume. Het productiviteitsverschil kan dus prijsniveauverschillen weerspiegelen, en niet een verschil in technologisch niveau¹⁸.

¹⁶ dat meer bepaald wordt gemeten door de absolute loonkostenhandicap

¹⁷ Voor een gedetailleerde bespreking van al deze moeilijkheden verwijzen we hier naar de besprekingen in het kader van deel 1 van het VWC, meer bepaald naar het verslag van de EGCW van 2013 en naar de nota's CCE 2018- 1372 "Méthodes handicap salarial corrigé pour productivité" en CCE 2017- 2198 "Note technique concernant les biais relatifs à la mesure de la productivité dans le cadre des séries statistiques de la Partie 1".

¹⁸ Het niveau van de verkoopprijzen is immers één van de elementen (samen met de hoeveelheid arbeid, de hoeveelheid kapitaal, de totale productiviteit van de factoren en de prijs van het intermediair verbruik) die de toegevoegde waarde – en dus wat moet worden verdeeld over de factor arbeid en de factor kapitaal – bepalen. De ondernemingen die vrij goed zijn afgeschermd van de internationale concurrentie kunnen dus hogere lonen betalen, zelfs als ze geen technologisch voordeel hebben, want ze kunnen dit compenseren met hogere verkoopprijzen. Dit heeft evenwel een daling van de koopkracht in het land tot gevolg. Bovendien weegt dit ook op het concurrentievermogen van de ondernemingen uit de sectoren die blootstaan aan internationale concurrentie en die de producten van de afgeschermden sectoren als intermediair verbruik gebruiken en dit niet kunnen doorberekenen in hun prijzen.

Ten tweede wordt de productiviteit beïnvloed door de kapitaalintensiteit. De indicator rekent de volledige creatie van TW immers impliciet toe aan de factor arbeid zonder rekening te houden met de bijdrage van de factor kapitaal. Het productiviteitsverschil kan dus eerder een verschil in kapitaalintensiteit dan een technologisch verschil tussen landen weerspiegelen.

En ten derde wordt de productiviteit berekend voor de bestaande ondernemingen en werknemers. Als er aanpassingen zijn gebeurd, bv. door een hoger uurloonkostenniveau, zullen alleen de productiefste segmenten van de waardeketen worden geobserveerd. Het waargenomen productiviteitsverschil tussen landen kan dus veeleer specialisaties in verschillende segmenten van de waardeketen (die worden gekenmerkt door verschillende technologische niveaus) dan technologische verschillen in identieke segmenten van de waardeketen weerspiegelen¹⁹.

3. De loonkostenhandicap gecorrigeerd voor de verminderingen van de werkgeversbijdragen en de loonsubsidies in België en in de referentielidstaten sinds 1996

In tegenstelling tot de “absolute” loonkostenhandicap (al dan niet gecorrigeerd voor de productiviteit), die werd geraamd in de twee bovenstaande punten, geeft de hier gemeten loonkostenhandicap de verhouding tussen de loonkostenontwikkeling in België en die in de referentielanden sinds 1996 weer.

Deze indicator geeft ons dus aan in welke mate de loonkosten in België sinds 1996 sneller of minder snel zijn gestegen dan gemiddeld in de drie referentielidstaten.

Ook moet worden opgemerkt dat, in vergelijking met het concept loonkostenhandicap dat wordt gebruikt voor de berekening van de maximaal beschikbare marge, de hier beschouwde handicap wordt “gecorrigeerd” of verminderd met de verminderingen van de werkgeversbijdragen en de loonsubsidies²⁰. Concreet worden voor de berekening enkel de subsidies van de loonmassa D.1 afgetrokken, aangezien deze de *facto* de werkgeversbijdrageverminderingen bevat. Bijgevolg:

Loonkostenhandicap gecorrigeerd voor de verminderingen van de werkgeversbijdragen en de loonsubsidies in België

$$= \frac{\text{ontwikkeling ULK's} - \text{loonsubsidies sinds 1996}^{BE}}{\text{ontwikkeling ULK's} - \text{loonsubsidies sinds 1996}^{buren}} - 1$$

¹⁹ We wijzen erop dat de specialisatie van de landen in sommige segmenten van de waardeketen niet alleen afhangt van het loonkostenniveau, maar ook van hun comparatieve voordelen, met name het kapitaalaccumulatie-niveau, het kwalificatie- en competentieniveau van de werknemers, de geografische ligging van het land en de kenmerken van zijn innovatiesysteem.

²⁰ Er zij immers aan herinnerd dat de wet van 2017 preciseert dat het secretariaat van de CRB, voor de loonkostenhandicap die wordt gebruikt om de maximaal beschikbare marge te ramen, geen rekening houdt met de verminderingen van de socialezekerheidsbijdragen van de *taxshift* 2016- 2020 (2020 netto van het Competitiviteitspact 2016). Concreet worden deze werkgeversbijdrageverminderingen toegevoegd aan de loonmassa D.1 in België, waardoor de maximaal beschikbare marge kleiner wordt. Net als het feit dat de loonsubsidies niet worden inbegrepen, wordt deze keuze verklaard door de politieke wil om te vermijden dat de verlagingen van werkgeversbijdragen en de loonsubsidies de lonen doen stijgen, ten koste van de jobcreatie.

Tabel 3-1: Loonkostenhandicap gecorrigeerd voor de verminderingen van de werkgeversbijdragen en de loonsubsidies in België en in de referentielidstaten sinds 1996 (in %)

	2019	2020	2021
Privésector (S1-13)	-4,7%	-4,5%	-5,7%

Bron: nationale rekeningen, berekeningen van het secretariaat

In Tabel 3-1 wordt in 2021 een negatieve handicap vastgesteld. Een negatieve handicap geeft aan dat de loonkosten in België zich sedert 1996 minder snel hebben ontwikkeld dan de gemiddelde loonkosten in de drie referentielanden. Hieruit kan dus worden afgeleid dat de loonkosten in België van 1996 tot 2021 een ontwikkeling kenden die 5,7% lager was dan gemiddeld in de drie referentielanden.

Ontwikkeling van de loonsubsidies in België en in de referentielanden

In de onderstaande tabel zien we de ontwikkeling van de loonsubsidies en van de subsidiegraad in België en in de drie referentielanden sinds 1996. We stellen vast dat 2020 voor alle landen een uitzonderlijk jaar was. In Duitsland, Nederland en België is het niveau van de loonsubsidies wegens de gezondheidscrisis duidelijk gestegen. We verwachten dat dit niveau de komende jaren opnieuw zal dalen. In Frankrijk is het niveau gedaald door de omvorming van het CICE.

Tabel 3-2: Subsidiegraad in België en in de referentielanden

	1996	2006	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Duitsland												
Loonmassa (S1-OP)	858330	985304	1188162	1222434	1272597	1327593	1380036	1440670	1508202	1576812	1560948	1616265
Loonsubsidies in D39 (S1-S13)	6200	980	1789	1783	1734	1413	1495	1358	1363	1227	14570,1	10637,3
Loonsubs. in D39 (% van de LM)	0,72%	0,10%	0,15%	0,15%	0,14%	0,11%	0,11%	0,09%	0,09%	0,08%	0,93%	0,66%
Nederland												
Loonmassa (S1-OP)	144258	231175	271496	272266	275677	277367	286202	296773	311412	327643	338056	352326
Loonsubsidies in D39 (S1-OP)	936	2217	2353	1927	1496	1381	1840	2205	2187	2256	14513	9717
Loonsubs. in D39 (% van de LM)	0,65%	0,96%	0,87%	0,71%	0,54%	0,50%	0,64%	0,74%	0,70%	0,69%	4,29%	2,76%
Frankrijk												
Loonmassa (S1-OP)	512520	767941	892108	905754	920248	933049	952929	982639	1013957	1022825	971402	1052428
Loonsubsidies in D39 (S1)	6916	7256	6105	6548	17929	26162	27325	28210	32021	29751	10934	13851
Loonsubs. in D39 (% van de LM)	1,35%	0,94%	0,68%	0,72%	1,95%	2,80%	2,87%	2,87%	3,16%	2,91%	1,13%	1,32%
Belgique												
Loonmassa (S1-OP)	84913	125310	153396	155634	157477	159251	161684	167507	173243	179522	173492	184761
Loonsubsidies in D39 (S1-OP)	833	2721	6986	6931	7184	7468	7489	7462	7965	8499	9392	10587
Loonsubs. in D39 (% van de LM)	0,98%	2,17%	4,55%	4,45%	4,56%	4,69%	4,63%	4,45%	4,60%	4,73%	5,41%	5,73%

De onderstaande tabel splitst de loonsubsidies in België uit naar maatregel voor de privésector sinds 1996 (S1-OP).

Tabel 3-3 : Uitsplitsing van de loonsubsidies in België naar maatregel voor de privésector sinds 1996 (S1-OP, in miljoenen euro's)

S1-OP	1996	2006	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Loonsubsidies (excl. bijdrageverminderingen doelgroepen)	304	2200	6131	6072	6266	6499	6419	6321	6771	7179	8232	9236
Via soc. zekerh.	117	1469	3085	2935	2993	3099	3278	3290	3464	3603	4144	4986
Activering	0	168	409	171	181	218	225	201	203	202	155	162
Dienstencheques	0	445	1594	1649	1617	1642	1741	1748	1831	1908	1797	1979
Sociale Maribel	0	443	481	494	529	537	607	628	667	688	757	779
Contractuelen in ziekenhuizen	117	412	523	540	582	617	617	621	666	705	1015	1614
Alternatieve sociale Maribel	0	0	77	81	85	85	88	92	97	100	103	108
Zorgpersoneelsfonds	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	222	293
Covid 'Vakantiegeld bedienden'	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	94	50
Via de federale fiscaliteit	0	452	2648	2717	2818	2896	2670	2547	2823	3030	3284	3364
Algemene subsidie	0	0	970	988	1013	1040	390	194	202	209	314	221
Nacht- en ploegenarbeid	0	343	1004	1032	1061	1061	1424	1437	1602	1691	1777	1898
Overuren	0	48	126	131	135	140	148	155	166	178	168	184
O&O (excl. universiteiten)	0	37	422	446	484	504	553	592	675	746	818	843
Specifieke subsidies	0	24	127	121	125	151	155	169	178	206	208	219
O&O (universiteiten)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Via de federale uitgaven	0	0	0	0	0	0	0	0	0	59	298	338
Zorgpersoneelfonds loontrekkenden sociale Maribel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	59	53	55
Covid 'Hertewerkstelling'	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	94	217
Covid 'Consumptiecheques zorgsector'	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	51	0
Covid 'Eindejaarspremies horeca'	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	101	66
Via regio	187	279	397	420	455	504	471	484	485	488	506	547
Oudere werklozen (Vlaams gewest)	0	2	24	22	36	31	32	24	9	0	0	0
Tewerkstellingspremies (Wallonië)	19	14	13	13	14	14	14	14	9	5	2	3
Beschutte werkplaatsen (gemeenschappen)	168	262	360	384	405	459	425	446	467	482	504	545
Gerichte bijdrageverminderingen	304	521	855	859	919	969	1070	1141	1194	1319	1160	1351
Gewestelijk niveau	172	398	749	690	732	752	776	776	761	821	685	774
Federaal niveau	357	123	106	169	187	217	295	365	433	498	476	577
Totaal loonsubsidies (ESR2010)	833	2721	6986	6931	7184	7468	7489	7462	7965	8499	9392	10587
Totaal werkgeversbijdrageverminderingen	1294	4332	4839	5001	5258	5334	5601	5798	2499	2755	2433	2754